

ŠPELA LEDINEK LOZEJ

V prispevku je podan oris preučevanja stanovanjske kulture v evropski in slovenski etnološki raziskovalni praksi. V narodopisnem preučevanju snovne kulture v prvi polovici 20. stoletja je bila stanovanjska kultura posredno obravnavana v okviru zanimanja za razvoj in oblikovne prvine stavbarstva, samostojna raziskovalna topika je postala v drugi polovici 20. stoletja. Ločimo različne metodološke pristope: zgodovinski, geografski, družbeni pristop, preučevanje kulturnih prvin kot kazalnikov družbenih oziroma kulturnih procesov ter različni vidiki preučevanja (upo)rabe bivališča.

Ključne besede: stanovanjska (bivalna) kultura, stavbarstvo, materialna (snovna, gmotna)kultura, etnologija.

The article outlines the study of dwelling culture in European and Slovenian ethnological research practices. In the first half of the 20th century, dwelling culture was studied indirectly in the framework of interests in development as well as in the formal elements of architecture. It became an independent research topic in the second half of the 20th century. From then onwards, one may identify the use of diverse methodological approaches to the study of dwelling culture: historical, geographical, and social approaches, the study of dwelling culture elements as indicators of wider social and cultural processes and the study of diverse aspects of dwelling use and consumption.

Keywords: dwelling culture, architecture, material culture, ethnology.

TERMINOLOŠKI PROLOG

Stanovanjska ali bivalna kultura so »materialne, družbene, duhovne in biološke potrebe in rešitve, povezane s človekovim bivanjem« (Keršič 2004: 577). V etnološki sistematiki je sestavni del materialne (snovne, gmotne) kulture; ta je opredeljena kot človeška dejavnost in njeni dosežki na področju gospodarskih prizadevanj, prehrane, bivališč oziroma stavbarstva, oblačilne kulture ter transportnih in komunikacijskih sredstev (Slavec Gradišnik 2004: 312).¹ Izraza stanovanjska in bivalna kultura sta v tem besedilu rabljena kot sopomenki, čeprav so nekateri raziskovalci razumeli ali razumejo bivalno kulturo kot širšo kategorijo, kot »najširši etnološki termin, namenjen označevanju kar najširšega izbora prvin, povezanih s prebivanjem – od izvira, oblike in urejenosti bivališč in okolja, ki ga obdaja, do načina človekovega prebivanja v bivališču,« stanovanjsko kulturo pa kot ožjo oznako, »ki se nanaša bolj na bivališče samo, na stanovanje, ne pa tudi na prostore, ki ga obdajajo« (Ferlež 2001: 39).

Prebivanje je družbeni fenomen, oblika družbenokulturne prakse (Teuteberg 1985: 2), h kateri sodijo poleg sveta predmetov še tradicionalni in habitualni načini vedenja,

¹ Tako opredeljeno materialno kulturo je treba ločiti od ožje opredelitve v kulturologiji, kulturni antropologiji in nekaterih drugih disciplinah, ki materialno kulturo razumejo kot materializirane objektivacije, se pravi kot svet predmetov, stvari oziroma artefaktov (gl. npr. Miller 1987; Miller, ur. 2001; Buchli, ur. 2002; Tilley 2006: 2–6).

stanovanjske navade ter norme in vrednote, ki urejajo vedenje (Tränkle 1972: 14). Prizorišče prebivanja je *bivališče* z gmotnimi danostmi, družbenoprostorskimi in metaforičnimi konotacijami ter zaradi tega s pomembno in večplastno vlogo v človeškem življenju. Bivališče je zavetišče za zadovoljevanje temeljnih človeških potreb, kot so spanje, prehranjevanje, reprodukcija in higienske potrebe, in tudi potrebe po komunikaciji s sobivajočimi. Naposled bivališče kot dom služi tudi simbolični identifikaciji ter sočasno omogoča in narekuje oblike človeškega ravnanja, medsebojnih odnosov in vrednot. Bivališča se spreminjajo z družbeno-ekonomskimi spremembami, z razvojem gospodarstva, znanja, s političnimi, demografskimi, družbenimi in ideološkimi spremembami; njihova oblika je torej povezana z naravnogeografskimi dejavniki, tehničnorazvojnimi danostmi, s splošnimi in posebnimi družbeno-ekonomskimi razmerami stanujočih. Spremembe so počasne, kajti za grajeno okolje je v primerjavi z drugimi gmotnimi prvini značilna večja oz. daljša trajnost. Stavbe pogosto preživijo svoje graditelje in so bivališče naslednjim generacijam, ki jih v okvirih svojega ekonomskega in kulturnega kapitala uskladijo z normativi, prilagodijo tehničnim in komunalnim spremembam ter posebijo v skladu s svojim in prevladujočim okusom. Bivališče je hibrid med utilitarnim in umetniškim objektom, obenem pa so stavbe enkratna kategorija, saj z materialno obliko organizirajo prostor in življenje ljudi v njem. Med stavbami in stanovalci gre torej za vzajemen vpliv – stanovalci gradijo, oblikujejo, opremljajo in krasijo stanovanja, ta pa so prizorišča in generator biološke, družbene, gospodarske in moralne (re)produkcije.

V narodopisnem preučevanju snovne kulture v prvi polovici 20. stoletja je bila stanovanjska kultura posredno obravnavana v okviru zanimanja za razvoj in oblikovne prvine stavbarstva, samostojna raziskovalna topika je postala v drugi polovici 20. stoletja. Mestoma so v pričujočem orisu preučevanja stanovanjske kulture presežena obzorja etnološke vede: navedena so spoznavnoteoretska izhodišča, namere, vsebine in spoznanja drugih humanističnih in družboslovnih disciplin, npr. (kulturne in socialne) antropologije, (družbene in kulturne) geografije, (umetnostne in kulturne) zgodovine, sociologije, jezikoslovja, filozofije, muzeologije in konservatorstva, ki so neposredno ali posredno vplivale na razvoj etnološke misli.

PREUČEVANJE STANOVANJSKE KULTURE DO SREDE 20. STOLETJA

Zanimanje za posamične sestavine stanovanjske kulture sega globoko v zgodovino, novo-veško preučevanje pa je zraslo iz angažiranega razsvetljskega zanimanja za materialne okoliščine družbenega življenja v okviru kameralistike, državoznanstva in statistike.²

² Razsvetljsko smotrno načrtovanje je poleg številnih novih predpisov, ki so urejali vsakdanje življenje (npr. požarni in stavbni redi), spodbudilo tudi urbanistično literaturo; v tej so bile stavbe obravnavane kot grajene strukture, ki naj bi omogočile notranji nadzor, torej naredila vidne tiste, ki so v stavbi (Buchli, ur. 2002: 3; Foucault 2004: 191).

V povojih etnološke in antropološke vede v 19. stoletju, deloma že v romantičnem preučevanju družbe in kulture, predvsem pa v evolucionističnih koncepcijah razvoja družbe in kulture, so bila bivališča pomemben predmet preučevanja. Za antropološki in etnološki evolucionizem so bili predmeti kazalniki stopnje razvoja in napredka. Takšno razumevanje napredovanja človeške družbe je bilo najočitneje izraženo v monumentalnem delu ameriškega antropologa Lewisa Henryja Morgana *Ancient Society* (Starodavna družba, 1877), v katerem so bile opisane faze družbenega in tehničnega razvoja od barbarstva do civilizacije. Za peti, arhitekturni, del *Ancient Society* je bilo predvideno pozneje izdano delo *Houses and House-life of the American Aborigines* (Hiše in hišno življenje ameriških staroselcev, 1881), v katerem je Morgan opozoril na vlogo bivališča kot temelja za antropološko preučevanje človeške družbe (Lawrence in Low, ur. 1990: 456; Birdwell-Pheasant in Lawrence-Zúñiga 1999: 2; Buchli, ur.2002: 4, 207–208).

Če so evolucionisti tematizirali časovno dimenzijo razvoja družbe, v okviru katere so bili predmeti kazalniki razvoja v času, pa so difuzionisti razumeli horizontalno distribucijo predmetov kot kazalnik gibanja ljudi in idej v prostoru. Funkcionalisti so zavrnilo evolucionistično razumevanje razvoja družbe in kulture. Pri tem je bilo neposredno preučevanje predmetov in bivališč postavljeno ob rob; pozornost so namenili predvsem procesom klasifikacije, s katerimi se prostoru pripisuje pomen, ter vlogi grajenega okolja pri družbeni adaptaciji in integraciji, prostorsko organizacijo pa so obravnavali kot sestavni del družbenega življenja (Miller 1987: 11; Lawrence in Low, ur. 1990: 456–457; Buchli, ur. 2002: 7–8).

Na preučevanje materialne in bivalne kulture srednjeevropskih etnologov³ so opazno vplivali difuzionistični oziroma kulturnozgodovinski pristop antropogeografa Friedricha Ratzla in teorija kulturnih krogov Lea Frobeniusa ter njuni nadaljevalci, zastopniki t. i. dunajske šole Wilhelma Schmidta in Fritza Gräbnerja. To je bilo med drugim razvidno tudi v nemškem in avstrijskem raziskovanju stavbarstva, usmerjenem v iskanje etničnih tipov stavb in t. i. *prahiše* (nem. *das Urhaus*). Raziskovanje stavbarstva v Evropi je populariziralo tudi gibanje za muzeje na prostem (Baumhauer 2002: 103, 117), kakor tudi svetovne razstave, na katerih je bilo moč videti regionalno/nacionalno *tipične* hiše.

Ob nemškem in avstrijskem filološkem, (kulturno)geografskem, gradbenotehničnem oziroma arhitekturnem in narodopisnem preučevanju stavb ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja je opazno tudi prvo raziskovalno zanimanje za kmečke hiše na slovenskem etničnem ozemlju. Raziskovalci so iskali, etnično opredeljevali in razlagali posamične hišne tipe ter jih povezovali s pradavnino (Vilfan 1970: 566; Wiegelmann 1980: 11–14; Baumhauer 2002: 102). Metodološko pionirske so bile večplastne raziskave materialne in stanovanjske kulture sodelavcev, zbranih ob graškem znanstvenem časopisu s pomenljivim naslovom *Wörter und Sachen* (Besede in reči). Sodelavci t. i. graške šole so ob interesu za razmerja med miselnimi

³ Posredno pa tudi ameriških kulturnih antropologov, ki so pod vodstvom nemškega priseljenca Franza Boasa pozornost namenjali tako (p)opisovanju rabe in pomena kot tudi podrobnostim in procesom graditve, gradivom in formalnim razločkom med bivališči in njihovimi sestavnimi deli (Lawrence in Low, ur. 1990: 457; Oliver, ur. 1998: 28).

kategorijami jezika in materialnim svetom predmetov »vpeljali jezikoslovno raziskovanje kulturno specifičnih predmetnih poimenovanj« (Slavec Gradišnik 2000: 170). Pri tem so združevali raziskave arhivskih in jeziko(slo)vnihi virov z empiričnimi podatki, zbranimi med terenskim delom. Pobudnik leta 1909 ustanovljenega časopisa je bil jezikoslovec Rudolf Meringer, ki je vplival na svoje znanstvene sodobnike, npr. na Karla Rhamma, Gustava Bancalarija in na Matijo Murka, pa tudi na naslednike v graški šoli preučevanja materialne kulture, npr. na Viktorja Geramba, Hannsa Korena in Oskarja Moserja.

Na Slovenskem je Matija Murko opozoril na potrebo po raziskovanju materialne kulture v poročilu o češkoslovaški narodopisni razstavi v Pragi leta 1895, objavljenem v *Letopisu Matice slovenske* (Murko 1896). V njem odmevajo filološka tradicija ukvarjanja s starožitnostmi, srečanje s svetom predmetov na češkoslovaški razstavi, pozornost na sodobne kulturne razmere kot tudi seznanjenost s takratno etnologijo in etnološko literaturo (Slavec Gradišnik 2000: 171). V prvi pomembnejši etnološki razpravi »Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslaven« (Prispevek k zgodovini ljudske hiše pri Južnih Slovanih, 1905, 1906) je Murko obravnaval zgodovino hiše pri Južnih Slovanih.⁴ Opiral se je na informatorje in na lastna potovanja, v raziskavo je pritegnil poimenovanje in etimologijo. Pri Slovencih je ugotovil tri hišne tipe, in sicer dimnice na severovzhodu, gornjenemško hišo in romansko kaminsko hišo na jugozahodu. Z razdelitvijo hišnih tipov je nakazal izhodišče za obravnavo območnih kulturnih razločkov s pozornostjo na medsebojne vplive sosednjih kulturnih in etničnih območij, pri čemer ni nujno, da se kulturne meje ujemajo z etničnimi (Slavec Gradišnik 2000: 172).

Po prvi svetovni vojni se je preučevanje stavbarstva institucionaliziralo tako v evropskih kot v slovenskih okvirih. Uveljavilo se je kulturnoprostorsko preučevanje razširjenosti posamičnih elementov ter (gradbeno) raziskovanje (tehnične) zgradbe stavb. Od leta 1924 je bil v ljubljanskem Etnografskem muzeju zaposlen Stanko Vurnik, ki je Murkovo prostorsko členitev na etnografska območja dopolnil s časovno razsežnostjo in z duhovnimi oziroma slogovnimi značilnostmi (Vurnik 1930; Slavec Gradišnik 2000: 177–179). Vurnikovo tipologijo stavb je dopolnil geograf Anton Melik (1933) v sintetični predstavitvi naselij in bivališč. Sočasno se je regionalnim obravnavam bivališč in gospodarskih poslopij na Slovenskem posvečal tudi antropogeograf Franjo Baš (1928, 1929). Neposredni vpliv kulturnozgodovinskega pristopa in plastne teorije Wilhelma Schmidta je razviden iz opusa Rajka Ložarja, ki je v *Narodopisju Slovencev* (1944) zarisal predmetni okvir vede, pri čemer je menil, »da je raziskovanje materialne kulture za poznanje etnografskega in etnološkega značaja ljudstva neobhodno potrebno« (Ložar 1944: 14).

⁴ Razprava je bila napisana kot ocena Meringerjevih raziskav hiše v Bosni in Hercegovini. Pretežni del govori o hiši pri Hrvatih in Srbih, tretje poglavje (»Das Haus der Slowenen«) pa o hiši Slovencev; to je v prevodu Vilka Novaka kot »Hiša Slovencev« izšlo v Murkovem *Izbranem delu* (Murko 1962: 255–274).

RAZISKAVE STANOVANJSKE KULTURE V DRUGI POLOVICI 20. STOLETJA

V drugi polovici 20. stoletja je bilo preučevanje stanovanjske kulture v družboslovju in humanistiki skladno z disciplinarnimi spoznavnoteoretičnimi in metodološkimi specifikami, označevale so ga tudi nacionalne, regionalne, kontinentalne in institucionalne posebnosti razvoja znanstvenih disciplin. Na spremembe so vplivali teoretski pogledi in empirična spoznanja različnih ved, npr. arheologije v Franciji in v Veliki Britaniji, analovskega zgodovinopisja, ameriške psihologije, predvsem pa lingvistični obrat k (post)strukturalizmu, semiotiki in marksizmu v francoski (dekonstruktivistični) družbeni teoriji, fenomenološki pristopi in feministične študije, pa tudi raziskovalna in popularizacijska prizadevanja arhitektov (in umetnostnih zgodovinarjev).⁵ Na spoznavnoteoretske perspektive so med drugim vplivale tudi spremenjene bivalne okoliščine vsakdanjega življenja v drugi polovici 20. stoletja, ki so – povedano sumarično – večino prebivalstva iz (predvsem) proizvajalcev postopoma (pre)levile v (predvsem) porabnike, kar je narekovalo odmik od preučevanja proizvodnje, se pravi (načina) graditve in oblikovanja bivališča, k raziskavam porabe, tj. rabe bivališča. V tem pogledu specifični predmeti, stavbe in širše bivalne okoliščine niso bili več zanimivi toliko kot kazalniki regionalne, nacionalne oziroma etnične identitete, temveč so postali kazalniki družbene pripadnosti, načina življenja oziroma habitusa (Bourdieu 1991; Buchli 2002: 13; Schippers 2002: 129). Sočasno zanimanju za porabo sta bila za preučevanje stanovanjske kulture značilna tudi večplastno razumevanje prostora kot prepleta izkustva, predstav oziroma reprezentacij in tvornosti (Lefebvre 1974) in obrat od statičnega koncepta prostora k performativnosti, tj. h konceptom prostorjenja, prostorskih praks in tvornosti (Muršič 2006: 48, 53). Prav preusmeritev interesa k tvornosti in performativnosti ter raziskovanju porabe je pripeljalo do razcveta kulturološkega preučevanja materialne kulture (ang. *material culture studies*), v okviru katerega je treba poudariti obsežen opus in teoretski prispevek Daniela Millerja (1987) in Victorja Buchlija (1997, 2006).⁶

V etnoloških raziskavah na nemškem jezikovnem območju po drugi svetovni vojni je bilo preučevanje gmotne kulture politično manj obremenjeno kakor preučevanje duhovne kulture. Leta 1949 je bila v Zvezni republiki Nemčiji ustanovljena delovna skupina za preučevanje stavbarstva (nem. *Arbeitskreis für Hasuforschung*), ki je povezala nemško govoreče srednjeevropske raziskovalce stavbarstva; posvečali so se predvsem zgodovinskim

⁵ Do (vnovičnega) odkritja in posledične popularizacije *arhitekture brez arhitektov* s strani arhitektov ter zgodovinarjev arhitekture in oblikovanja, ki jih je do tedaj zanimala predvsem t. i. elitna arhitektura oziroma visoka umetnost, je prišlo v 60. letih 20. stoletja. Leta 1964 je Bernard Rudofsky v muzeju moderne umetnosti v New Yorku organiziral odmevno fotografsko razstavo z naslovom *Architecture without Architects*, ki jo je pospremil katalog z istim naslovom. Zanimanje za ljudsko stavbarstvo se je pokazalo v številnih publikacijah arhitektov in tudi v laični javnosti.

⁶ Omeniti je treba tudi ustanovitev londonske revije *Journal of Material Culture* (1996) in izdajo nekaterih drugih priročnikov, npr. zbornikov *The Material Culture Reader* (Buchli, ur. 2002) in *Handbook of Material Culture* (Tilley, ur. 2006).

raziskavam gradbene in prostorske strukture bivališča. Zgodovinsko usmerjeno je bilo tudi preučevanje predmetov in bivališč v Nemški demokratični republiki, kjer je bila etnologija, imenovana tudi kulturna zgodovina, obravnavana kot poddisciplina marksistično razumljene zgodovine (Wiegelmann 1987).⁷ Poleg preučevanja preteklega stavbarstva in stanovanjske kulture so bile vzdnonemške raziskave – podobno kot sovjetske in druge vzhodnoevropske raziskave – usmerjene tudi v historično in sociološko preučevanje načina življenja v socializmu. Na preostalem nemškem prostoru so bile raziskave sprva osredinjene na objekte (na pohištvo in stavbe) in ne na nosilce kulture in njihove vsakdanje prakse (Baumhauer 2001: 105–106; Mohrmann 2001: 139–141). Šele epistemološki obrat k nosilcem kulture v 60. in 70. letih je namesto vprašanja, *kaj* potrebujejo ljudje za obvladovanje življenjskih okoliščin, poudaril vprašanje, *kako* so predmeti in kar je z njimi povezano, določali življenje ljudi v specifičnih regionalnih, časovnih in družbenih okoliščinah (Köstlin in Bausinger, ur. 1983). Iz vidika paradigmatkega obrata od objektov k nosilcem kulture, se pravi od stavb in bivališča k grajenju in prebivanju, je treba omeniti zgodnejše delo švicarskega etnologa Richarda Weissa. Preučevanju stavb in pokrajin se je Weiss posvetil v knjigi *Häuser und Landschaften der Schweiz* (Hiše in pokrajine v Švici, 1959): na podlagi teleološke in instrumentalne funkcionalne analize gradbenih materialov, tehnik, posamičnih konstrukcijskih sestavin, sestavin notranje opreme, notranje in zunanje členitve bivališča je načinu gospodarskega preživljanja pripisal vlogo odločilnega označevalca krajinske tipologije (Weiss 1959: 323–325).

Od konca 60. in 70. let preteklega stoletja so v Münstru in na širšem severnonemškem območju začeli s sistematičnimi zgodovinskimi raziskavami bivalne kulture in prehrane, pri čemer je imel vodilno vlogo Günther Wiegelmann. Raziskovalci so bili pozorni na prostorsko in časovno širjenje kulturnih prvin, pa tudi na simbolni pomen predmetov. Kot vir so bili poleg ohranjenega stavbnega fonda pritegnjeni inventarji, ovrednotene so bile raziskave za atlas nemške etnologije ter razporejenost kulturnih prvin po kulturnih območjih (Wiegelmann 1980: 17–18; Meiners 1984: 129–150; Mohrmann 1990). Historično usmerjene raziskave notranje opreme so od 80. let spodbujale tudi konservatorske in muzeološke raziskave za potrebe muzejev na prostem in za obnovo starejšega stavbnega fonda (Schürmann 2001, 2002; gl. tudi Baumhauer 2001: 105–121).

Sočasno s historičnim raziskovanjem stavbarstva in stanovanjske kulture se je v Nemčiji uveljavilo tudi sociološko in v sodobnost usmerjeno etnološko preučevanje materialne kulture. Središči sta bili v Tübingenu in Frankfurtu, spremembo raziskovalne paradigme pa označujeta delo Hermanna Bausingerja *Volkskultur in der technischen Welt* (Ljudska kultura v tehničnem svetu, Bausinger 1961) in pozneje zbornik *Umgang mit Sachen* (Ravnanje s stvarmi; Bausinger in Köstlin, ur. 1983). Sociološka in na sodobnost osredinjena opredelitev osnovnih raziskovalnih vprašanj in širšega problemskega polja raziskovanja je razvidna iz dela *Wohnkultur und Wohnweisen* (Bivalna kultura in načini bivanja, 1972) Margret

⁷ Leta 1962 je bila ustanovljena delovna skupina za raziskovanje bivališč in naselij (nem. *Arbeitskreis für Haus- und Siedlungsforschung*), v kateri je imel vodilno vlogo Karl Baumgarten (2001: 102–105).

Tränkle. Izrazu *stanovanjska* oziroma *bivalna kultura* (nem. *die Wohnkultur*) v naslovu je avtorica po analogiji z marksističnim kulturnoteoretičnim konceptom *način življenja* (nem. *die Lebensweise*) dodala še izraz *način (pre)bivanja* (nem. *die Wohnweise*). Poleg strukture vsakdanjega življenja so bile tako poudarjene tudi družbeno-ekonomske in materialne okoliščne prebivanja (Tränkle 1972: 1–2, 14–15).

Primerljiva nemški je bila tudi skandinavska, še posebej švedska etnološka raziskovalna tradicija, ki ji je v prvi polovici 20. stoletja načrtoval pot Sigurd Erixon. Kakor za vse etnološke obravnave je tudi za materialno kulturo postavil tri etnološke dimenzije – zgodovinsko, geografsko in družbeno. V prvih desetletjih po drugi svetovni vojni so skandinavski etnologi v sodelovanju s severnonemškimi razvijali predvsem prostorski pristop oziroma t. i. (primerjalno in/ali tipološko) kartografsko metodo. Zaradi Erixonovega metodološkega vpliva ter vpliva večdisciplinarnega raziskovanja porabe so skandinavski raziskovalci spoznavno zanimanje razmeroma zgodaj prenesli iz samih predmetov oziroma iz produkcije predmetov na njihovo rabo. Za interpretacije materialne kulture so pomembna dela Jonasa Frykmana, Orvarja Löfgrena (1984a, 1984b, 1989) in Åkeja Dauna (1990, 1995). Prenicljive opise materialnih okoliščin sočasnega prebivanja najdemo v delih norveške antropologinje Marianne Gullestad (1984, 1990).⁸

Etnološko raziskovanje materialne kulture v Franciji je sredi 20. stoletja zaznamoval André Leroi-Gourhan s preučevanjem tehnik v povezavi z družbenimi skupinami in ekološkimi omejitvami. V naslednjih desetletjih so raziskave stavbarstva in predmetov temeljile na (p)opisovanju in/ali na primerjalni analizi prežitkov pretekle kulture za potrebe varovanja dediščine in muzejske dejavnosti. Hkrati pa so bila odmevna na materialno kulturo nanašajoča se dela sociologov in antropologov (Lévi-Strauss 1980; Bourdieu 1991, 2000, 2002; Mauss 1996; Baudrillard 1999; de Certeau 1999; Foucault 2004). Med francoskimi etnologi je pozornost materialnim okoliščinam prebivanja namenjala Martine Segalen v okviru preučevanja družine, vsakdanjega življenja in doma (Segalen 1984, 1987; Segalen in Le Wita 1993; Segalen in Broomberger 1996); v zadnjih dveh desetletjih pa tudi Sophie Chevalier (1999).⁹

V Italiji so raziskave stavbarstva in stanovanjske kulture spodbujali etnologi, še bolj pa geografi in arhitekti. Že od konca 30. let 20. stoletja so pod okriljem geografskega inštituta florentinske univerze in pod vodstvom Renata Biasuttija izhajale v zbirki *Ricerca sulle dimori rurali in Italia* (Raziskave o podeželskih bivališčih v Italiji) monografske obravnave stavbarstva po pokrajinah takratne Italije. V 70. in 80. letih pa so v Italiji ljudsko arhitekturo raziskovali predvsem arhitekti (Caniggia 1976; Caniggia in Maffei 1983, 1984), stanovanjsko arhitekturo preteklosti pa zgodovinarji (Comba 1978; Sarti 2002, 2003).

⁸ Spoznavnoteoretično, metodično in empirično sta raziskovanje sveta predmetov problematizirala norveška etnologa Ragnar Pedersen (1990) in Bjarne Rogan (1992, 1996, 1998), z muzeološkega ozira pa Eva Silvéen-Garnert (1995); prim. tudi Arnstberg in Arvidsson, ur. 1990.

⁹ Materialnost je bila problematizirana tudi v okviru leta 1995 ustanovljene delovne skupine raziskovalcev »Matière à Penser« (Faure-Rousnel 2001: 237–257; Schippers 2002: 130; Tilley 2006: 2–3).

Raziskave materialne kulture so v vzhodni Evropi po drugi svetovni vojni spodbujale družbenopolitične razmere. Razloge gre iskati na eni strani v majhnih in namerno zabrisanih razlikah med elitno in množično (ljudsko, popularno) kulturo, na drugi strani pa v vplivu marksistične ideologije, ki je v Sovjetski zvezi in posledično deloma tudi v državah pod njenim ideološkim vplivom privilegirala preučevanje materialne kulture kot temelja družbenega življenja in s pragmatičnim namenom njegovega prestrukturiranja v prihodnosti. Dediščina razsvetljenstva je dobila z rusko revolucijo nov zagon, kajti marksistični koncept tehnološkega napredka in enosmernega razvoja je postavljaj v ospredje materialni svet in preučevanje materialne kulture, tako ruralne kot urbane. V sovjetski etnologiji je v 70. letih metodološke in metodične napotke o raziskovanju materialne kulture podal Sergej Tokarev (1970); dokumentirali in preučevali so bodisi preteklo kmečko stavbarstvo in notranjo opremo za potrebe zgodovinsko-etnografskih atlasov ter recentno preoblikovanje tradicionalnega stavbarstva (Tokarev 1965; Bromlej, ur. 1988), od 80. let pa tudi simbolne razsežnosti posamičnih sestavin materialne kulture (Bajburin 1983, 1986).

V drugih vzhodnosrednjeevropskih državah, na Poljskem, v Vzhodni Nemčiji, na Češkoslovaškem in na Madžarskem, je del raziskovalcev kljuboval nadnacionalni sovjetski ideologiji; lastno nacionalno (in regionalno) identiteto so potrjevali s temeljitimi preučitvami in dokumentacijo prvin in posebnosti materialne (in bivalne) kulture ter stavbne dediščine, ki naj bi kazale na lokalno, regionalno in/ali nacionalno identiteto. O tem pričajo številne publikacije, pa tudi muzejske zbirke, muzeji na prostem in ustanove za varstvo dediščine. Dokumentacija stavbarstva v vzhodni Srednji Evropi je dosegla vrhunec v 70. in 80. letih 20. stoletja ob zbiranju gradiva za etnološke atlase, enciklopedije in sintetične pregledne (Frolec in Vařeka, ur. 1983; Botík in Slavkovský, ur. 1995; Oliver 1998: 48; Martínek 2000; Buchli 2002: 208; Schippers 2002: 128; Jeřábek idr., ur. 2004).

Med etnološkimi raziskavami v nekdanji Jugoslaviji bi poleg vsejugoslovanskih prizadevanj za *Etnološki atlas Jugoslavije*, katerega vprašalnik je vseboval tudi vprašanja o stavbarstvu in stanovanjski kulturi, konservatorskih prizadevanj, tipoloških in monografskih regionalnih obravnav, poudarili kulturno-prostorske in kulturno-genetske raziskave Milovana Gavazzija, predvsem pa poznejšo preusmeritev pozornosti k prebivanju kot posebni družbenokulturni praksi. V tem pogledu je bila pionirska raziskava stanovanjske kulture hrvaške etnologinje Aleksandre Muraj, ki je stanovanjsko kulturo obravnavala iz širšega zornega kota: v njeno središče je postavila človeka z njegovimi materialnimi, biološkimi, psihičnimi in duhovnimi potrebami (Muraj 1977, 1989).

Zanimanje za stavbarstvo, zgradbo in podobo bivališča v povezavi z načinom življenja je bilo v drugi polovici 20. stoletja stalnica tudi v etnološki raziskovalni praksi na Slovenskem. Metodološki prijemi so bili različni: tipološki (zgodovinski in regionalni), likovni, prostorski in arhitekturno-bivanjski, muzeološki in konservatorski. Poleg kmečkega stavbarstva in stanovanjske kulture v različnih pokrajinah so etnologi obravnavali tudi trško, primestno, mestno, delavsko in celo plemiško bivalno kulturo (Slavec Gradišnik 2000: 480).

Po drugi svetovni vojni je prvi opozoril na pomen preučevanja stavbarstva Vilko Novak v spisu »Ljudsko stavbarstvo v naši etnografiji«. Zapisal je, da bi bilo treba »ugotoviti, v koliki meri so še zastopane stare oblike hiš, na drugi strani pa, kakšne nove, pomeščanjene oblike se širijo, odklej, zakaj in v kolikšnem obsegu« (Novak 1952: 15). Načelni usmeritvi ni sledil v poznejših sintetičnih razpravah o slovenski ljudski kulturi (1958, 1960), »toda z opozorilom na problematiko spreminjanja stavbarstva in vnašanja novih sestavin v naš kulturni prostor je začrtal smeri poznejšim etnološkim raziskavam obmestnega, primestnega in mestnega prostora« (Hazler 2001: 62).

Razvojnimi stopnjami stavb se je v 50. letih preteklega stoletja posvečal antropogeograf Franjo Baš. Združil je arheološko, etnografsko in geografsko obravnavo predmeta v iskanju historične razvojne podobe in na osnovi t. i. sintetične metode¹⁰ je v spisu »Uvod v zgodovino stanovanjske hiše na Slovenskem« (1968) podal izvirno interpretacijo razvoja slovenske hiše, v kateri je za najpomembnejši element postavil kurišče. Po Baševem mnenju izraža kulturo stanovanjske hiše stanovanjski horizont (Baš 1984: 22–24). Na podlagi Baševega »Uvoda« je pravni zgodovinar Sergij Vilfan spisal prispevek o kmečki hiši v *Gospodarski in družbeni zgodovini Slovencev* (1970). Dotedanjim delitvam stavb, ki so upoštevale tloris, vertikalno in horizontalno razporeditev prostorov, gradbeni material, tehnike graditve, konstrukcijo strehe, slog ter družbeni in premoženjski položaj lastnika je dodal še delitev po legi kurišča ter zarisal razvojno pot od ognjiščne, dimnice, kaminske hiše, hiše s črno kuhinjo do štedilniške hiše (Vilfan 1970: 559–593).

Leta 1972 je bila v Inštitutu za slovensko narodopisje SAZU ustanovljena Sekcija za materialno kulturo, njeno vodstvo je prevzel Tone Cevc. Za temeljno nalogo si je postavila zbiranje starih opisnih in slikovnih virov, sodobnih terenskih zapisov, risb, načrtov, fotografij in drugie dokumentacije o gmotni kulturi. Cevc se je posvečal predvsem preučevanju občasnih bivališč, zavetišč in naselij, kmečkih hiš in kozolcev, največ v Kamniških Alpah pa tudi drugod, npr. v Karavankah in v Bohinju, ki so osvetljevali razvoj hiše na Slovenskem. V *Pogledih na etnologijo* je začrtal tudi teoretična izhodišča za raziskovanje materialne kulture. Za najbolj pričevalno sestavino materialne kulture je postavil prav stavbarstvo (Cevc 1978: 181). Kulturne prvine je obravnaval iz zgodovinskega oziroma razvojnega vidika in pri tem poudaril pomen (p)opisovanja, razvrščanja in pojasnjevanja posamičnih kulturnih prvin kot osnov za tehtna etnološka spoznanja (Slavec Gradišnik 2000: 479). Primerljivo je Mojca Ravnik prikazala istrsko stavbarstvo kot množico različic, ki so jih oblikovali naravno okolje, zgodovinski dogodki, menjave oblastnikov, spremembe v kulturnih vplivih, gospodarske dejavnosti prebivalcev in usode posameznikov. V prispevku »Vprašanja o istrskem stavbarstvu« je izostrila etnološki pristop k stavbni tipologiji (Ravnik 1988: 133), v knjigi *Bratje, sestre, strniči, zermani* pa je opozorila na vlogo in spremembe stanovanjske kulture in stavbarstva pri obravnavi istrske družine in sorodstva (Ravnik 1996). V Sekciji za materialno kulturo Inštituta za slovensko narodopisje sta delovala še Angelos Baš, ki je prvenstveno ob oblačilni obravnaval tudi stanovanjsko kulturo (Baš in Vilfan 1988), in Maja Godina Golija, ki je raziskovala bivalno kulturo v delavskih naseljih (1991, 1992).

¹⁰ »Sintetična metoda upošteva stanovanjsko hišo kot celoto in ne izhaja iz njenih posameznosti, kot so tloris, streha, kuhinja, peč itd., iz katerih so nastale vse dosedanje tipizacije« (Baš 1984: 10).

Glavna izhodišča tudi za raziskave stanovanjske kulture v delavskih naseljih je v slovenski etnologiji utrdil Slavko Kremenšek z delom *Ljubljansko naselje Zelena jama kot etnološki problem* (1964, 1970); tem so sledile raziskave Mojce Ravnik (1981), Maje Godina Golija (1991, 1992) in Jane Mlakar Adamič (1992, 2003). Širše odmeven projekt, ki ga je zasnoval Kremenšek in pri katerem so sodelovali številni etnologi, pa je bila *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja*, najprej z zvezki topografskih vprašalnic (1976–1978) in nato z osemnajstimi topografskimi raziskavami (1981–1996), katerih sestavni del so bila bolj ali manj poglobljena spoznanja o stavbarstvu in stanovanjski kulturi. Vprašalnice o stavbarstvu in stanovanjski opreми so pripravili Tone Cevc, Peter Fister, Ivan Sedej in Fanči Šarf. Kot predmet etnološkega vidika raziskovanja stavbarstva so opredelili različne oblike naselij, stavb in arhitekturnih detajlov, njihovo namembnost in uporabnost, načine graditve in uporabe gradiv, velikost, dekorativno in estetsko skladnost stavb; vse to namreč osvetljuje način življenja (Cevc idr. 1976: 26). Stanovanjski opreми se je v vprašalnicah posvetila Fanči Šarf (1976), ki je problematiko stanovanjske kulture izčrpno obravnavala v prispevku »O raziskovanju stanovanjske kulture« (1973). Kritično je pretresla dotedanje zbirateljsko in muzealsko naravnane obravnave ter opozorila na potrebo po raziskovanju uporabe in razporeditve kosov notranje opreme, načinov prenočevanja, razporeditve opravil in dejavnosti po prostorih, vzdrževanja pohištva in prostorov, higienske ravni, sobivanja ljudi in živali (Šarf 1973: 203–210). Njeno delo je v Slovenskem etnografskem muzeju nadaljevala Irena Keršič, ki je v »Orisu stanovanjske kulture slovenskega kmečkega prebivalstva v 19. stoletju« stanovanjsko kulturo označila kot način bivanja, ki »vključuje prepletenost vseh medčloveških odnosov v kmečki hiši« (Keršič 1991: 329); ob družbeno-gospodarskih okoliščinah prebivanja, ki določajo stanovanjsko kulturo, je bila pozornost namenjena tudi razmerjem med ljudmi, razporeditvi dejavnosti in vrednotenju prostora (Slavec Gradišnik 2000: 481). V zadnjem desetletju je bivalno kulturo Mariborčanov na podlagi arhivskih, časopisnih in ustnih virov temeljito preučila in predstavila Jerneja Ferlež (2001, 2007, 2008, 2009a, 2009b).¹¹

(Etnološka) muzejska in spomeniškovarstvena oziroma konservatorska stroka sta zavzeli do specifičnega dela materialne kulture, konstituiranega na podlagi strokovnega vrednotenja kot muzealije oziroma dediščine, specifičen odnos, pri katerem je v prvi vrsti ohranjanje. V zgodnjih 60. letih je etnološke raziskave stavbarstva v konservatorski in muzejski praksi razvil Ivan Sedej, kompleksnost konservatorskega pristopa k stavbarstvu pa je v analizi razvoja in modelov etnološkega konservatorstva na Slovenskem predstavil Vito Hazler (*Podreti ali obnoviti?*, 1999). Avtor je obravnaval vključevanje etnologije v spomeniško varstvo, in sicer z uporabnimi strokovnimi, upravnimi in izvedbenimi nalogami ter s predstavljanjem strokovne in raziskovalne dejavnosti javnosti (Hazler 1999: 162).

¹¹ Bivalno kulturo v študentskem naselju je raziskovala in vizualno predstavila Nadja Valentinčič (1995), stensko okrasje kor razpoznavni kazalnik načina življenja Inja Smerdel (1987), likovne razsežnosti stavbne dediščine in preteklo grajsko stanovanjsko kulturo pa je obravnaval Gorazd Makarovič (1981, 1988, 1991, 1995).

Zgledi za preučevanje stavbarstva so prihajali tudi s strani arhitektov. Že leta 1947 je s praktičnim poslanstvom izšla knjiga Marjana Mušiča *Obnova slovenske vasi* (Mušič 1947), ki so ji sledile raziskave ljudskega stavbarstva (Mušič 1952, 1970). Sočasno z (vnovičnim) odkritjem t. i. arhitekture brez arhitektov v svetovnem merilu se je krepilo tudi zanimanje med slovenskimi arhitekti. Razvojnim vprašanjem ljudskega stavbarstva, obnovi in varstvu arhitekturne dediščine ter členitvi stavbne dediščine po arhitekturnih regijah in krajinah se je posvečal Peter Fister (1974, 1979, 1980, 1986, 1993a, 1993b). Njegova raziskovalna in konservatorska prizadevanja nadaljujeta Ljubo Lah (1994) in Živa Deu (2001, 2006).¹²

SKLEP

Evropske etnološke raziskave stanovanjske kulture v drugi polovici 20. stoletja bi lahko strnili v pet različnih pristopov, in sicer na zgodovinski, geografski, družbeni pristop, preučevanje kulturnih prvin kot kazalnikov družbenih oziroma kulturnih procesov ter na različne vidike preučevanja (upo)rabe bivališča oziroma predmetov. Glavnina etnoloških raziskav je stavbarstvo obravnavala iz zgodovinskega in geografskega oziroma prostorskega vidika. Čeprav sta bila pomen in domet geografskih pristopov zaradi spregleda procesualnosti in posamičnosti že večkrat deležna pomislekov, sta ostali regionalna oziroma lokalna določenost arhitekture in način prebivanja nesporni. K starejšim oziroma uveljavljenim prostorskim pristopom, zemljepisno-zgodovinskemu in difuzionističnemu raziskovanju, etnološki kartografiji, kulturnoprostorskim in (primerjalnim) regionalnim analizam ter etnološki regionalizaciji, lahko prištejemo še novejša raziskava procesov prilaganja globalnih kulturnih prvin lokalnim kulturnim kontekstom oziroma globalizacijske prakse v načinih graditve bivališč in stanovanjski kulturi (Robertson 1992). Monografske in primerjalne prostorske raziskave so obravnavale tudi razmerja med mestom in podeželjem ter razločke med severnimi in južnimi, vzhodnimi in zahodnim oziroma med sredozemskimi, alpskimi, baltiškimi, panonskimi, dinarskimi, karpatskimi in drugimi zemljepisno zaokroženimi območji. Raziskave stavbarstva in stanovanjske kulture, ki so v ospredje postavljale družbeno diferenciacijo, so temeljile na predstavitvi posamičnih socialnih skupin, od različno premožnega kmečkega in nekmečkega prebivalstva do poslov in dninarjev na podeželju ter različnih družbenih skupin mestnega prebivalstva. Zgodovinski pristopi (npr. kulturnozgodovinski ali kulturnogenetski) so sledili časovnim spremembam (prvin) stanovanjske in materialne kulture. Vzporedno so (lahko) razvili različne hipoteze in teorije, bodisi o razvoju kulturnih prvin ali širše o razvoju družbe (npr. o procesu civiliziranja, Elias 2000, 2001), o obdobjih

¹² V okviru sociološke produkcije na Slovenskem sta prostorsko problematiko obravnavala med drugimi predvsem Zdravko Mlinar (1990, 1994, 1996) in Pavle Gantar (1985, 1993), v okviru antropološke pa Braco Rotar (1981, 1985) in Matej Vranješ (2008). Etnološkemu preučevanju stanovanjske kulture so blizu tudi raziskave zgodovinarjev, npr. Andreja Studena (1991a, b, 1995a, b, 1997) in Marka Štuhec (1995).

blaginj in kriz v družbenokulturnem razvoju ali o valovih modernizacije in spremljajočih procesih. Zgodovinsko usmerjeno je lahko tudi preučevanje biografije predmetov in z njim povezanih sprememb rabe in pomena (Appadurai 1986; Kopytoff 1986) ter preučevanje razmerja med tradicijo in inovacijami (Fakin Bajec 2011). Spremembe načina prebivanja namreč podpirajo spremembe norm in vrednot, kar je pripeljalo do raziskav arhitekturnih prvin kot znakov (označevalcev) oziroma kazalnikov kulturnih procesov in širših družbenih sprememb (Gerndt 1986: 121). Etnologe zanima tudi (upo)raba bivališč in stanovanjske kulture, tako način pridobivanja (npr. obrt, trgovina, porabniške navade) kot tudi (upo)raba oziroma poraba v širšem smislu. Pri raziskavah rabe predmetov bi lahko ločili tri različne poglede nanjo: neposredno oziroma instrumentalno-funkcionalno rabo, simbolne pomenne in vlogo artefaktov v vsakdanjih družbenokulturnih praksah. Raziskave simbolnosti predmetnega sveta so osredinjene na razkrivanje dogovorjenih, družbeno konstruiranih pomenov (idej, znanja, načel delovanja, vrednostnih sistemov itn.) ali posameznikovega semantičnega konteksta, ki ga uteleša in predstavlja predmet. Premik k preučevanju ravnanj oziroma družbenokulturnih praks je povezan s paradigmatiskim obratom od objektivističnih in reprezentacijskih vidikov sestavin materialne kulture k performativnosti, npr. k preučitvi vloge artefaktov oziroma prizorišč v družbenokulturnih procesih in praksah, pri čemer je navadno poudarjena večpomenskost oziroma hibridnost predmetov, ki pripadajo redu otipljivih, konkretnih stvari in obenem redu označevalcev (kazalnikov pomena); so torej obenem snovni in reprezentativni.

Našteta razdelitev etnoloških spoznavnoteoretičnih pristopov se bolj ali manj ujema s spoznavnoteoretičnimi perspektivami preučevanja materialne kulture v širšem polju humanistike in družboslovja, ki bi jih lahko razdelili na kulturnozgodovinske, družbeno-produkcijske, simbolne, fenomenološke, psihološke in procesualne perspektive. Etnološko preučevanje stanovanjske kulture je namreč del širšega toka produkcije znanja, ter obenem odsev družbenih okoliščin kot tudi osebnih in poklicnih obzorij raziskovalcev in institucionalne infrastrukture (Slavec Gradišnik 2008: 217).

LITERATURA

- Appadurai, Arjun (ur.)
1986 *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Arnstberg, Karl-Olov in Alf Arvidsson (ur.)
1990 *Människor & föremål, etnologer om materiell kultur*. Stockholm: Carlsson u.a.
- Attfield, Judy
2000 *Wild Things: The Material Culture of Everyday Life*. Oxford in New York: Berg.
- Bajburin, Al'bert Kašfullovič
1983 *Žilišče v obrjadah i predstavenijah vostočnyh slavjan*. Leningrad: Nauka.
1996 O žizni vešče v narodnoj kul'ture. *Živaja starina* 3: 2–3.

- Baš, Angelos (ur.)
2004 *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Baš, Angelos in Sergij Vilfan
1988 O starejših dimnicah na Slovenskem. *Traditiones* 17: 111–120.
- Baš, Franjo
1928 Kobanski hram. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 23: 17–42.
1929 Gospodarsko poslopje v Savinjski dolini. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 24: 71–90.
1968 Uvod v zgodovino stanovanjske hiše na Slovenskem. V: Vrbnjak, Viktor (ur.), *Svet med Muro in Dravo. Ob stoletnici 1. slovenskega tabora v Ljutomeru 1868–1968*. Maribor: Obzorja, 265–286.
- Baudrillard, Jean
1999 (1981) *Simulaker in simulacija*. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.
- Baumhauer, Joachim Friedrich
2001 Hausforschung. V: Brednich, Rolf W. (ur.), *Grundriss der Volkskunde. Einführung in die Forschungsfelder der Europäischen Ethnologie*. Berlin: Dietrich Reimer Verlag, 101–131.
- Bausinger, Hermann
1961 *Volkskultur in der technischen Welt*. Stuttgart: W. Kohlhammer.
- Birdwell-Pheasant, Donna in Denise Lawrence-Zuñiga (ur.)
1999 *House Life: Space, Place and Family in Europe*. Oxford in New York: Berg.
- Botik, Ján in Peter Slavkovský (ur.)
1995 *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Veda.
- Bourdieu, Pierre
1991 (1972) *Outline of Theory of Practice*. Cambridge, New York in Port Chester: Cambridge University Press.
2000 (1979) *La distinction. Critique sociale du jugement*. Paris: Les Éditions de Minuit.
2002 (1980) *Praktični čut I., II.* Ljubljana: Studia humanitatis.
- Bromlej, Julian Vladimirovič (ur.)
1988 *Narody mira. Istoriko-etnografičeskij spravočnik*. Moskva: Sovetskaja énciklopedija.
- Buchli, Victor
1997 Khrusčev, Modernism, and the Fight against Petit-bourgeois Consciousness in the Soviet Home. *Journal of Design History* 10 (2): 161–176.
2006 Architecture and Modernism. V: Tilley, Christopher idr. (ur.), *Handbook of Material Culture*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 254–266.
- Buchli, Victor (ur.)
2002 *The Material Culture Reader*. Oxford in New York: Berg.
- Caniggia, Gianfranco
1976 *Strutture dello spazio antropico*. Firenze: Uniedit.
- Caniggia, Gianfranco in Gian Luca Maffei
1983 *Composizione architettonica e tipologia edilizia 1. Lettura dell'edilizia di base*. Venezia: Marsilio ed.
1984 *Composizione architettonica e tipologia edilizia 2. Progetto nell'edilizia di base*. Venezia: Marsilio ed.
- de Certeau, Michel idr.
1998 *The Practice of Everyday Life: Volume 2: Living and Cooking*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Cevc, Tone
1967 Nastanek in razvoj pastirskega stanu na Veliki planini nad Kamnikom. *Kamniški zbornik* 11: 47–86.
1969 Vorgeschichtliche Deutung der Sennhütte in der Kamniker Alpen. *Alpes Orientales* 5: 125–138.

- 1972 Die Sennhütten auf Pfosten in den Julischen Alpen und ihre Bedeutung für die europäische Bauforschung. *Alpes Orientales* 6: 23–43.
- 1978 Etnološka pričevalnost materialne kulture. V: Baš, Angelos in Slavko Kremenšek (ur.), *Pogledi na etnologijo*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 161–195.
- 1982 Občasna naselja na Slovenskem. *Traditiones* 7–9: 93–125.
- 1984 *Arhitekturno izročilo pastirjev, drvarjev in oglarjev na Slovenskem. Kulturnozgodovinski in etnološki oris*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- 1987 Odprta vprašanja stavbnega razvoja bohinske kmečke hiše. V: Dežman, Jože (ur.), *Bobinjski zbornik*. Radovljica: Skupščina občine, 92–100.
- 1988 *Kmečke hiše v Karavankah. Stavbna dediščina hribovskih kmetij pod Kepo, Stolom, Košuto, Obirjem, Pristovskim Storžičem in Peco*. Celovec: Drava; Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- 1989 Domneve o stavbnem izviru dveh tipov planšarskih koč na planinah na Slovenskem. *Traditiones* 18: 125–130.
- 1990 H genezi kmečke hiše na Slovenskem. *Traditiones* 19: 53–76.
- 1992 Bohinjski nadstropni stan v luči strukturne analize. *Traditiones* 21: 7–16.
- 1993 *Slovenski kozolec*. Žirovnica: Agens.
- 2001 Kozolci toplarji s kamnitimi stebri – eden izmed regionalnih tipov kozolca na Slovenskem. *Traditiones* 30 (1): 129–150.
- Cevc, Tone idr.
- 1976 Stavbarstvo V: Kremenšek, Slavko idr. (ur.), *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Vprašalnice* 5. Ljubljana: Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov, 25–111.
- Chevalier, Sophie
- 1999 The French Two-Home Project: Materialization of Family Identity. V: Cieraad, Irene (ur.), *At Home: An Anthropology of Domestic Space*. Syracuse, NY: Syracuse University Press, 83–94.
- Comba, Rinaldo
- 1978 Rappresentazioni mentali, realtà e aspetti di cultura materiale nella storia delle dimore rurali. Le campagne del Piemonte sud-occidentale fra XII e XVI secolo. *Archeologia Medievale* 5: 375–414.
- Daun, Åke
- 1990 Bostadens föremål och utrustning. Ett framtidsperspektiv met historiska återblickar (The Objects and Equipment of the Home. A Future Perspective with Historical Retrospect). V: Arnstberg, Karl-Olov in Alf Arvidsson (ur.), *Människor & föremål, etnologer om materiell kultur*. Stockholm: Carlsson u. a., 70–82.
- Daun, Åke (ur.)
- 1995 *Ting, kultur och mening*. Oslo: Nordiska museet
- Deu, Živa
- 2001 *Stavbarstvo slovenskega podeželja. Značilno oblikovanje stanovanjskih hiš*. Ljubljana: Kmečki glas.
- 2006 *Podeželske hiše na Slovenskem*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Elias, Norbert
- 2000 *O procesu civiliziranja. Sociogenetske in psihogenetske raziskave. Prvi zvezek. Vedenjske spremembe v posvetnih višjih slojih zahodnega sveta*. Ljubljana: Založba / *cf.
- 2001 *O procesu civiliziranja. Sociogenetske in psihogenetske raziskave. Drugi zvezek. Spremembe v družbi. Osnutek teorije civiliziranja*. Ljubljana: Založba / *cf.
- Fakin Bajec, Jasna
- 2011 *Procesi ustvarjanja kulturne dediščine. Kraševci med tradicijo in izzivi sodobne družbe*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Faure-Rousnel, Laurence
- 2001 French Anthropology and Material Culture. *Journal of Material Culture* 6 (2): 237–257.
- Ferlež, Jerneja
- 2001 *Mariborska dvorišča. Etnološki oris*. Maribor: Mladinski kulturni center.

- 2007 Prebivanje kot vzajemno prilagajanje med človekom in bivalnim okoljem. Primer Maribora. *Glasnik SED* 47 (3–4): 5–11.
- 2008 *Josip Hutter in bivalna kultura Mariborčanov*. Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl.
- 2009a *Stanovati v Mariboru. Etnološki oris*. Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl.
- 2009b Pričevalnost različnih virov za raziskovanje bivalne kulture. Primer Hutterjeve vile v Mariboru. *Glasnik SED* 49 (3–4): 14–20.
- Fister, Peter
- 1974 Spremembe v prostorski organizaciji kmečkega stanovanjskega poslopja na osrednjem Gorenjskem med srednjim vekom in barokom. *Traditiones* 3: 113–132.
- 1976 Etnološko raziskovalno delo v interdisciplinarni nalogi varovanja etnoloških spomenikov. *Glasnik SED* 16 (3): 42–45.
- 1979 *Obnova in varstvo arhitekturne dediščine*. Ljubljana: Partizanska knjiga, Oddelek za arhitekturo Univerze.
- 1980 Nekatera izhodišča za odnose med etnologijo in arhitekturo, gledano s stališča arhitekta (sinopsis). *Glasnik SED* 20 (1): 2–3.
- 1986 *Umetnost stavbarstva na Slovenskem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- 1993a *Glosar arhitekturne tipologije*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije, Zavod Republike Slovenije za prostorsko planiranje.
- 1993b *Arhitekturne krajine in regije Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije, Zavod Republike Slovenije za prostorsko planiranje.
- Foucault, Michel
- 2004 (1975) *Nadzorovanje in kaznovanje. Nastanek zapora*. Ljubljana: Krtina.
- Frolec, Václav in Josef Vařeka (ur.)
- 1983 *Lidová architektura – encyklopedie*. Praha: Nakladatelství technické literatury; Bratislava: Vydaviteľ'stvo tehnickej a ekonomickej literatury.
- Gantar, Pavel
- 1985 *Urbanizem, družbeni konflikti, planiranje*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS, Univerzitetna konferenca ZSMS.
- 1993 *Sociološka kritika teorij planiranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Gerndt, Helge
- 1986 *Kultur als Forschungsfeld. Über volkskundliches Denken und Arbeiten*. München: Münchner Vereinigung für Volkskunde.
- Godina Golija, Maja
- 1991 Stanovanjska kultura mariborskih industrijskih delavcev v obdobju med vojnama. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 27 (62): 88–94.
- 1992 *Iz mariborskih predmestij. O življenju in kulturi mariborskih delavcev v letih 1919 do 1941*. Maribor: Založba Obzorja.
- Gullestad, Marianne
- 1984 *Kitchen-Table Society: A Case Study of the Family Life and Friendships of Young Working-Class Mothers in Urban Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- 1992 *The Art of Social Relations: Essays on Culture, Social Action and Everyday Life in Modern Norway*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Hazler, Vito
- 1999 *Podreti ali obnoviti? Zgodovinski razvoj, analiza in modeli etnološkega konservatorstva na Slovenskem*. Ljubljana: Založba Rokus.
- 2001 Vilko Novak – dokumentalist in raziskovalec ljudskega stavbarstva. V: Hudelja, Mihaela, Vito Hazler in Ingrid Slavec Gradišnik, *Podobe pokrajin. 1956–1970: Etnološka fototeka Vilka Novaka*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 61–82.
- 2004 *Kozolci na Slovenskem*. Ljubljana: Kmečki glas.

- 2005 Raziskave koroškega stavbarstva. V: Slavec Gradišnik, Ingrid (ur.), *Pretrgane korenine. Sledi življenja in dela Rajka Ložarja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 363–390.
- Jeřábek, Richard idr. (ur.)
 2004 *Etnografský atlas Čech, Moravy a Slezska 4. Etnografský a etnický obraz Čech Moravy a Slezska (1500-1900). Národopisné oblasti, kulturní areály, etnické a etnografické skupiny*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky.
- Keršič, Irena
 1980 Naselja, stavbarstvo in notranja oprema. *Slovenski etnograf* 32: 40–68.
 1990 Oris stanovanjske kulture slovenskega kmečkega prebivalstva v 19. stoletju. *Slovenski etnograf* 33–34: 329–388.
 1992 Kolon in gospodar – dva načina življenja in dve stanovanjski kulturi (primera na mikro ravni). *Etnolog* 1: 95–136.
 2004 Stanovanjska kultura. V: Baš (ur.) 2004, 577.
- Kopytoff, Igor
 1986 The Cultural Biography of Things: Commodization as Process. V: Appadurai 1986, 64–91.
- Köstlin, Konrad in Hermann Bausinger (ur.)
 1983 *Umgang mit Sachen. Zur Kulturgeschichte des Dinggebrauches*. Regensburg: Deutsche Gesellschaft für Volkskunde.
- Kremenšek, Slavko
 1964 *Ljubljansko naselje Zelena jama kot etnološki problem* (Doktorska disertacija). Ljubljana.
 1970 *Ljubljansko naselje Zelena jama kot etnološki problem*. Ljubljana: SAZU.
- Lah, Ljubo
 1994 *Prenova stavbne dediščine na podeželju*. Novo mesto: Dolenjska založba.
- Lawrence L., Denise in Setha M. Low
 1990 The Built Environment and Spatial Form. *Annual Review of Anthropology* 19: 453–505.
- Lefebvre, Henri
 2003 (1974) *The Production of Space*. Malden (etc.): Blackwell.
- Lévi-Strauss, Claude
 1980 (1964) *Mitologije 1. Presno i pečeno*. Beograd: Prosveta in BIGZ.
- Löfgren, Orvar
 1984a Family and Household: Images and Realities: Cultural Change in Swedish Society. V: Netting, Robert MacC idr. (ur.), *Households: Comparative and Historical Studies of the Domestic Groups*. Berkeley, LA, in London: University of California Press, 446–469.
 1984b The Sweetness of Home: Class, Culture and Family Life in Sweden. *Ethnologia Europaea* 14: 44–64.
 1989 The Nationalisation of Culture. *Ethnologia Europaea* 19 (1): 5–24.
- Ložar, Rajko (ur.)
 1944 *Narodopisje Slovencev I*. Ljubljana: Klas.
- Makarovič, Gorazd
 1981 *Slovenska ljudska umetnost. Zgodovina likovne umetnosti na kmetijah*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
 1988 Pričevanje romanskega gradu Gamberka o stanovanjski kulturi. *Varstvo spomenikov* 30: 124–162.
 1991 Grad Vodriž – spomenik zgodnjeveške stanovanjske kulture. *Etnolog* 1: 30–80.
 1995 Pričevanje gotskega stolpa Keblja o stanovanjski kulturi. *Etnolog* 5: 143–203.
- Martínek, Zdeněk
 2000 *Etnografský atlas Čech, Moravy a Slezska 3. Řemeslná, domácí a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752-1756*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky.

- Mauss, Marcel
1996 (1923) *Esejo daru in drugi spisi*. Ljubljana: ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Meiners, Uwe
1984 Erhebungen des Atlas der deutschen Volkskunde und historische Quellen. Möglichkeiten der Quellenkombination am Beispiel der Kornfege. V: Cox, Heinrich L. in Günter Wiegelmann (ur.), *Volkskundliche Kulturraumforschung heute*. Münster: Coppenrath, 129–150.
- Melik, Anton
1933 Kmetška naselja na Slovenskem. *Geografski vestnik* 9: 129–165.
- Miller, Daniel
1987 *Material Culture and Mass Consumption*. Oxford: Basil Blackwell.
- Miller, Daniel (ur.)
2001 *Home Possessions: Material Culture behind Closed Doors*. Oxford in New York: Berg.
- Mlakar Adamič, Jana
1992 Bivalna kultura industrijskega proletariata – kolonije v zasavskih revirjih. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 27 (62): 102–108.
2003 *Rudarsko stanovanje. Bivalna kultura skozi čas. Katalog stalne etnološke razstave v koloniji Njiva v Trbovljah*. Trbovlje: Zasavski muzej.
- Mlinar, Zdravko
1990 Prostor in sociologija. *Družboslovne razprave* 7 (10): 3–12.
1994 *Individuacija in globalizacija v prostoru*. Ljubljana: SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede.
- Mlinar, Zdravko (ur.)
1996 *Globalization and Territorial Identities*. Aldershot (etc.): Avebury.
- Mohrmann, Ruth-Elisabeth
1990 *Alltagwelt im Land Braunschweig. Staädtische und ländliche Wohnkultur vom 16. bis frühen 20. Jahrhundert*. Münster: Coppenrath.
2001 Wohnen und Wirtschaften. V: Brednich, Rolf W. (ur.), *Grundriss der Volkskunde. Einführung in die Forschungsfelder der Europäischen Ethnologie*. Berlin: Dietrich Reimer Verlag, 133–153.
- Muraj, Aleksandra
1977 Transformiranje načina i kulture stanovanja u Jalševcu. *Narodna umjetnost* 14: 95–149.
1989 *Živim znači stanujem. Etnološka studija o kulturi stanovanja u žumberačkim Sošicama*. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo, Zavod za istraživanje folklor; Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani.
- Murko, Matija
1896 Narodopisna razstava češkoslovska v Pragi I. 1895. *Letopis Matice slovenske 1896*: 75–137.
1905 Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslaven. *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 35: 308–330.
1906 Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslaven. *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 36: 12–40, 92–129.
1962 Hiša Slovencev. V: Slodnjak, Anton (ur.), *Izbrano delo*. Ljubljana: Slovenska matica, 255–274.
- Muršič, Rajko
2006 Nova paradigma antropologije prostora. Prostorjenje in človeška tvornost. *Glasnik SED* 46 (3–4): 48–54.
- Mušič, Marjan
1947 *Obnova slovenske vasi*. Celje: Družba sv. Mohorja.
1952 Vplivna področja med stilno arhitekturo in slovenskim ljudskim stavbarstvom v srednjem veku. *Slovenski etnograf* 5: 54–69.
1970 *Arhitektura slovenskega kozolca*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Novak, Vilko

1952 Ljudsko stavbarstvo v naši etnografiji. *Slovenski etnograf* 5: 14–17.

1958 Struktura slovenske ljudske kulture. V: *Razprave SAZU, II. razr., Knj. 4*. Ljubljana: SAZU, 5–31.

1960 *Slovenska ljudska kultura*. Ljubljana: Državna založba Slovenije

Oliver, Paul (ur.)

1998 *Encyclopaedia of Vernacular Architecture of the World*. Cambridge in New York: Cambridge University Press.

Pedersen, Ragnar

1990 Gjenstanden som kildemateriale. Nye ideer, nye perspektiver (Der Gegenstand als Quellenmaterial. Neue Ideen, neue Perspektiven). V: Arnstberg in Arvidsson 1990, 216–225.

Ravnik, Mojca

1981 *Galjevica*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

1988 Vprašanja o istrskem stavbarstvu, *Traditiones* 17: 121–134.

1996 *Bratje, sestre, strniči, zermani. Družina in sorodstvo v vaseh v slovenski Istri*. Ljubljana: ZRC SAZU; Koper: Lipa.

Robertson, Roland

1992 *Globalisation: Social Theory and Global Culture*. London: Sage.

Rogan, Bjarne

1992 Artefacts – Source Material or Research Objects in Contemporary Ethnology. *Ethnologia Scandinavica* 22: 105–118.

1996 Material Culture, Meaning and Interpretation in Nordic Ethnological Research: From Functionalist to Phenomenological Approaches. V: Pärdsi, Heiki (ur.), *How to Make Ethnologists*. Tartu: Estonian National Museum, 57–70.

1998 Things with a History and other Possessions: Some Notes on Public and Private Aspects of Possession among Elderly People. *Ethnologia Scandinavica* 28: 93–107.

Rotar, Braco

1981 *Pomeni prostora. Ideologije v urbanizmu in arhitekturi*. Ljubljana: Delavska enotnost.

1985 *Risarji. Učenjaki. Ideologije v urbanizmu in arhitekturi*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Rudofsky, Bernard

1964 *Architecture without Architects: A Short Introduction to Non-pedigreed Architecture*. New York: Doubleday.

Sarti, Raffaella

2002 *Europe at Home: Family and Material Culture. 1500–1800*. New Haven in London: Yale University Press.

2003 *Vita di casa. Abitare, mangiare, vestire nell'Europa moderna*. Bari: Laterza.

Schippers, Thomas K.

2002 Od predmetov do simbolov. Spreminjajoče se perspektive pri preučevanju materialne kulture v Evropi. *Etnolog* 12: 125–137.

Schürmann, Thomas

2001 *Historische Wohnkultur in Norddeutschland. Erfahrungsberichte zur Dokumentation ländlicher Möbel*. Stade: Landschaftsverband der ehemaligen Herzogtümer Bremen und Verden.

2002 *Erbstücke. Zeugnisse ländlicher Wohnkultur im Elbe-Weser-Gebiet*. Stade: Landschaftsverband der Ehemaligen Herzogtümer Bremen und Verden.

Segalen, Martine

1984 Nuclear is not Independent: Organization of the Household in the Pays Bigouden Sud in the Nineteenth and Twentieth Centuries. V: Netting, Robert McC. idr. (ur.), *Households: Comparative and Historical Studies of the Domestic Groups*. Berkeley, LA, in London: University of California Press, 163–186.

- 1987 Objets domestiques de la vie ouvrière. *Ethnologie française* 17 (1): 29–73.
- Segalen, Martine in Christian Bromberger
1996 L'objet moderne. De la production sérielle à la diversité des usages. *Ethnologie française* 26 (1): 5–16.
- Segalen, Martine in Béatrix Le Wita (ur.)
1993 *Chez soi. Objets et décors*. Paris: Autrement.
- Silvén-Garnert, Eva
1995 Objects in the World and Objects in Museums. *Nordisk museologi* 2: 123–130.
- Slavec Gradišnik, Ingrid
2000 *Etnologija na Slovenskem. Med čermi narodopisja in antropologije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
2004 Materialna kultura. V: Baš, Angelos (ur.), 312.
2008 Pogledi in podobe. K vprašanju o produkciji znanja I. *Traditiones* 37 (2): 217–250 (DOI: 10.3986/Traditio2008370208).
- Smerdel, Inja
1982 Stensko okrasje – eden razpoznavnih znakov načina življenja. *Problemi* 20 (9–10): 48–61.
- Studen, Andrej
1991a Stanovanjska kultura nekaterih ljubljanskih ulic 1910. *Zgodovinski časopis* 45 (2): 239–257; 45 (3): 411–427; 45 (4): 595–605.
1991b Zgodovinar in raziskovanje stanovanjske kulture urbanih naselij v preteklosti. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 62 (1): 128–133.
1995a *Stanovati v Ljubljani*. Ljubljana: ISH, ŠKUC.
1995b Meščanska stanovanjska kultura. V: Badovinac, Tatjana in Rolanda Fugger Germadnik (ur.), *To in ono o meščanstvu v provinci*. Celje: Pokrajinski muzej, 10–18.
1997 Slikanje socio-topografske podobe nekega bivanjskega miljeja. Primer naselja vil na Mirju med obema svetovnima vojnama. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 37 (3): 30–32.
- Šarf, Fanči
1973 O raziskovanju stanovanjske kulture. *Traditiones* 2: 203–210.
1976 Notranja hišna (stanovanjska) oprema. V: Kremenšek, Slavko idr. (ur.), *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Vprašalnice* 5. Ljubljana: Raziskovalna skupnost Slovenije, 48–66.
- Štuhec, Marko
1995 *Rdeča postelja, ščurki in solze vdove Prešeren*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Teuteberg, Hans Jürgen (ur.)
1985 *Homo habitans. Zur Sozialgeschichte des ländlichen und städtischen Wohnens in der Neuzeit*. Münster: Coppenrath.
- Tilley, Christopher idr. (ur.)
2006 *Handbook of Material Culture*. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage Publications.
- Tokarev, Sergej Aleksandrovič
1965 *Narody mira. Etnografičeskie očerki 2. Narody zarubežnoj Evropy*. Moskva: Nauka.
1970 K metodike etnografičeskogo izučenija material'noj kul'tury. *Sovjetskaja etnografija* 4: 3–17.
- Tränkle, Margret
1972 *Wohnkultur und Wohnweisen*. Tübingen: Tübinger Vereinigung für Volkskunde E. V.
- Valentinčič, Nadja
1995 *Oris bivalne kulture v Študentskem naselju v Rožni dolini* (Diplomska naloga). Ljubljana.
- Vilfan, Sergij
1970 Kmečka hiša. V: Blaznik, Pavle idr. (ur.), *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog*. Ljubljana: SAZU, 559–593.

Vranješ, Matej

2008 *Prostor, teritorij, kraj. Produkcije lokalnosti v Trenti in na Soči*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Vurnik, Stanko

1930 *Kmečka hiša Slovencev na južnovzhodnem pobočju Alp*. Doneski k študijam o ljudski arhitekturi. *Etnolog* 4: 30–70.

Weiss, Richard

1959 *Hauser und Landschaften der Schweiz*. Erlenbach, Zürich in Stuttgart: Eugen Rentsch Verlag.

Wiegelmann, Günter (ur.)

1980 *Geschichte der Alltagskultur*. Münster: Coppenrath.

1987 *Wandel der Alltagskultur seit dem Mittelalter. Phasen – Epochen – Zäsuren*. Münster: Coppenrath.

DWELLING CULTURE IN ETHNOLOGY

In the first half of the 20th century, dwelling culture was studied in the framework of interests in development as well as in formal elements of architecture and became an independent research topic only in the second half of the 20th century. Dwellings were an important subject of study in the early stages of ethnology and anthropology in the 19th century, partly due to a romantic vision of society and culture but above all to evolutionist understandings of material and social development. Meanwhile, the refutation of the evolutionist theory of social evolution put research on dwelling places and artefacts on the backburner as the diffusionist paradigm gained influence in ethnological research work in Central Europe. This paradigm particularly influenced German and Austrian research of architecture, in the framework of which one can also identify an interest in rural buildings in the Slovenian ethnic territory. Collaborators of the scientific journal Wörter und Sachen (Words and Things) founded by philologist Rudolf Meringer and published in Graz carried out groundbreaking research of material and dwelling culture. This research style also influenced Matija Murko, the author of the first important ethnological paper on architecture and dwelling culture in Slovenia titled "Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslaven" (Contribution to the History of the Vernacular Buildings at South Slavs, 1905, 1906). His work was further developed by Stanko Vurnik (1930), Anton Melik (1933), Franjo Baš (1928, 1929, 1968) and Rajko Ložar (1944).

In the second half of the 20th century, the research of dwelling culture in the social sciences and humanities was carried out in accordance with disciplinary epistemological and methodological shifts. In addition, national, regional, continental and institutional particularities defined the discipline's course of development. Epistemological changes in research were stimulated by evolving (dwelling) conditions of everyday life that progressively transformed the majority of the population from producers to consumers. This resulted in the shift in emphasis from the study of dwelling production to that of the use and consumption of dwelling places. Interest in architecture, structure and form of dwelling places in connection with ways of life was a permanent theme in Slovenian ethnological research. Diverse methodological approaches were employed, including approaches based on typology (history and region), aesthetics, geography, and architecture as well

as museological and conservational approaches. In addition to focusing on rural architecture and dwelling culture, Slovenian ethnologists also researched (sub)urban, working class and even upper-class dwelling cultures. Thus, ethnological research of dwelling cultures in the second half of the 20th century may be classified into five diverse approaches: the historical, geographical, and social approaches, the study of dwelling culture elements as indicators of wider social and cultural processes, and the study of the different aspects of dwelling use and consumption.

Dr. Špela Ledinek Lozej, asistentka, Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana, spela.ledinek@zrc-sazu.si